

KS. MARIAN ZAJĄC

MULTIMEDIA WSPARCIEM DLA KATECHEZY – SZANSE I ZAGROŻENIA

MULTIMEDIA AS A SUPPORT FOR CATECHESIS:
OPPORTUNITIES AND CHALLENGES

Abstract: The analysis presented in this article unequivocally confirms that multimedia must be incorporated into catechesis. This necessity arises from the transformation of contemporary educational processes, which have shifted from passive relationships between teachers and learners to new dynamics of mutual interaction. This transformation enables catechesis to fulfil its educational objectives more effectively. The analysis and interpretation of relevant directives contained in selected Church documents and theological publications on multimedia were employed to elucidate the issues outlined in the title. Conclusions and recommendations were formulated using the synthesis method. The key findings highlight that the transmission of catechetical content and potential Christian formation must take place in an environment that aligns with the realities of contemporary learners, which is inherently multimedia-driven. Building strong support for multimedia-assisted catechesis should begin with demonstrating its educational potential, followed by preparing catechists to use multimedia tools effectively. The multimedia applications proposed in this article are well-suited to current socio-cultural transformations, particularly the increasing indifference toward catechesis. The topic addressed in this study is original and aims to contribute to the ongoing discussion on the development of a cultural catechesis concept in a secularised Polish society.

Keywords: Multimedia; catechesis; catechist; religious education

WSTĘP

Toczący się aktualnie dialog między chrześcijaństwem a współczesną kulturą coraz skuteczniej realizuje się przy pomocy multimedii¹. Jest to pojęcie

Ks. prof. dr hab. MARIAN ZAJĄC – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Teologii, Sekcja Teologii Pastoralnej i Katechetyki, Katedra Katechetyki Integralnej; adres do korespondencji: mzajac@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2940-5154>.

identyfikujące system teleinformatyczny, który jest zdolny do archiwizacji, przetwarzania, dystrybucji w postaci dźwięku, ruchomych obrazów, grafiki, fotografii, tekstów i danych, co umożliwi odbiór interaktywny. Wraz z ich upowszechnieniem rozpoczęła się dyskusja dotycząca stosowania technik multimedialnych w katechezie². Ważny dokument katechetyczny Papieskiej Rady ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, noszący nazwę *Dyrektorium o Katechizacji* z 2020 r. zawiera wskazanie: „Cyfrowość zatem nie tylko jest częścią dotychczasowych kultur, ale narzuca się jako nowa kultura, zmieniająca przede wszystkim język, kształtująca mentalność i ustanawiająca nową hierarchię wartości. Dzieje się to w skali globalnej”³. Dlatego przy wykorzystaniu multimedialnych narzędzi powinna realizować się katecheza skierowana do współczesnego człowieka⁴. Zwrócenie uwagi na to zagadnienie jest pilnym wyzwaniem dla środowiska katechetycznego, wciąż posługującego się tradycyjnymi metodami nauczania pochodzącymi z „epoki kredy”⁵.

W niniejszym artykule zostanie podjęta próba wykazania, dlaczego multimedia powinny być wykorzystane w katechezie, aby skutecznie realizować jej wychowawcze zadania. Przyjęcie takiej optyki w nowej sytuacji edukacji religijnej wymusza niepokojące zjawisko masowej rezygnacji uczniów z katechezy w szkole. Realizacji tego zamierzenia posłuży najpierw ukazanie edukacyjnych walorów multimedialnych. Następnie zostanie opisana kwestia modernizowania procesu katechetycznego poprzez wykorzystanie potencjału multimedialnych. Całość zostanie zamknięta dociekaniem dotyczącym budowania kompetencji multimedialnych katechety oraz inspirowania do kreatywnego wykorzystania takich narzędzi w katechizowaniu w sytuacji, gdy tradycyjne metody są niezadowolające. Podstawowymi źródłami opracowania będą wybrane dokumenty katechetyczne Kościoła, wyznaczające perspektywy wyko-

¹ Por. Józef Kloch, „Proces kreowania modelu cyfrowej komunikacji Watykanu”, w: *Nie służymy sprawie przegranej*, red. Paweł Mąkosa, Helena Słotwińska (Tarnów: Wydawnictwo BIBLIOS, 2024), 362.

² Znaczenie tego terminu: „Katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego”. Jan Paweł II, „Posynodalna adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae*”, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II* (Kraków: Wydawnictwo M, 1996), 18.

³ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o Katechizacji* (Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2020), 186; Grzegorz Ptaszek, *Edukacja medialna 3.0. Krytyczne rozumienie mediów cyfrowych w dobie Big Data i algorytmizacja* (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2019), 8.

⁴ Por. Ptaszek, *Edukacja medialna 3.0*.

⁵ Aleksandra Pezda, „Koniec epoki kredy” (Warszawa: AGORA SA, 2011), 7.

rzystania multimediów w katechezie oraz publikacje pastoralno-katechetyczne, będące efektem namysłu nad rolą multimediów we współczesnej katechezie. Eksplikacji tytułowej problematyki posłuży metoda analizy przesłania wybranych dokumentów Kościoła oraz publikacji teologicznych oraz metoda syntezy.

1. MULTIMEDIA A KWESTIE EDUKACYJNE

W naturę ludzką wszczepione jest dążenie do komunikowania się w celu wymiany informacji oraz idei, a także nawiązywania nowych znajomości i przyjaźni⁶. Dążenie do maksymalnego zbliżenia się do innych ludzi, aby ich lepiej poznać, jest odpowiedzią na powołanie Boże wpisane w „naturę istot stworzonych na obraz i podobieństwo Boga, Boga komunikacji i komunii”⁷. W sytuacji, kiedy mocno ujawnił się dyskurs intermedialny w katechezie⁸, w ramach którego zostały zdefiniowane oraz upowszechnione relatywnie trwałe reguły komunikacji religijnej, mówienie o katechizacji przy wsparciu multimediów staje się prawdziwą koniecznością, pomimo powrotu do zajęć stacjonarnych po okresie pandemii Covid-19⁹. Wprawdzie kompetencje cyfrowe są obowiązkowo wymagane na ścieżce awansu zawodowego nauczycieli, to jednak katecheci rozpoczynający pracę przed trzema dekadami i znajdujący się aktualnie w wieku przedemerytalnym nie osiągnęli w tym zakresie wymaganej sprawności i raczej nie dokonają w tej przestrzeni znaczącego postępu.

Jednak nie można zignorować faktu, iż obecnie wytworzyła się nowa sytuacja katechetyczna. Opiniotwórcza rola, jaką dotychczas spełniała papierowa prasa, analogowe radio, telewizja i kinematografia, została zastąpiona przez nowe nośniki informacji, oparte na cyfrowej technologii komputerowej z niespotykaną dotychczas „siłą rażenia”¹⁰. Jej moc opiera się nie tylko na możliwościach jednoczesnego oddziaływania na nieograniczoną liczbę katechizowanych, ale przede wszystkim na intrygującej propozycji interaktywnej.

⁶ Por. Józef Kloch, *Kościół wobec Web 2.0 w Polsce* (Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2013), 28.

⁷ Benedykt XVI, „Milczenie i słowo ewangelizacji. Orędzie na 46 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu”, *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, 3 (2012): 73.

⁸ Por. Andrzej Kielian, *Przyszłość nauczania religii* (Kraków: Wydawnictwo UNUM, 2021), 124.

⁹ Por. Katarzyna Potyrała, *iEdukacja. Synergia nowych mediów i dydaktyki. Ewolucje, antynomie, konteksty* (Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, 2017), 272.

¹⁰ Agnieszka Szajda, *Kompetencje medialne nauczycieli religii* (Kraków: Wydawnictwo «scriptum», 2021), 188.

Nowe multimedia związane z katechezą już kształtują nietradycyjny sposób myślenia i to, w co należy wierzyć. Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji stoi na stanowisku, że kolejne pokolenia młodych ludzi będą „coraz bardziej cyfrowe, a ich sposób myślenia będzie posiadał cechy globalne, za sprawą wielkich platform komunikacyjnych”¹¹.

Dostrzegając zalety oddziaływania multimediów na katechetyczny proces nauczania – uczenia się, należy wskazać przede wszystkim na funkcję dydaktyczną. To ona umożliwi wielostronne aktywizowanie katechizowanych oraz ułatwi zainteresowanie tematem edukacyjnie mało atrakcyjnym, chociaż koniecznym do programowej realizacji¹². Za pomocą takich narzędzi można też selektywnie przedstawiać religijną rzeczywistość, pomijając tematy drażliwe lub nieprzydatne w kształceniu katechetycznym. Multimedia pozwalają także na prezentację w sposób dynamiczny statycznego materiału, takiego jak np. mapa, diagram, rysunek, schemat, wykres, fotografia, film niemy, mikrofilm, obraz mikroskopowy, generując nowy język i nowy sposób organizacji nauczania. Nowe *Dyrektorium o Katechizacji* zawiera stwierdzenie: „Do zalet świata cyfrowego należy poszerzanie i wzbogacanie poznawczych zdolności człowieka”¹³. Multimedia również przybliżają uczącym się te fragmenty rzeczywistości, które są niedostępne w bezpośredniej obserwacji oraz mogą symbolicznie wizualizować rzeczywistość niematerialną, którą można zaakceptować jedynie aktem osobowej wiary¹⁴.

Zastosowanie przez katechetów multimediów może polegać na tym, że uczeń otrzyma możliwość zdobywania wiadomości i uporządkowania ich w toku samodzielnej aktywności poznawczej¹⁵. Jednocześnie w systematycznej katechezie „mogą wspomagać pamięć, choćby poprzez narzędzia pozyskiwania, archiwizowania i wyszukiwania danych”¹⁶. Dlatego mogą być nie tylko źródłem informacji, ale mogą dać możliwość samodzielnego jej pogłębiania i zoperacjonalizowania¹⁷. Zastosowanie multimediów, które bazują na bodźcach wzrokowo-słuchowych, łącząc obraz z dźwiękiem, czyli oddziałując równocześnie na dwa analizatory (wzrokowy i słuchowy) sprawia, że przekaz

¹¹ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o Katechizacji*, 189.

¹² Por. Franciszek Bereziński, *Dydaktyka szkolna dla kandydatów na nauczycieli* (Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2018), 198.

¹³ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o Katechizacji*, 186.

¹⁴ Por. Stanisław Juszczyk, „Komunikacja człowieka z mediami”, *Nauczyciel i Szkoła* 1 (1997): 6.

¹⁵ Por. Stanisław Łabendowicz, *Dydaktyka katechezy* (Radom: Instytut Naukowo-Wydawniczy „Spatium”, 2019), 179.

¹⁶ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o Katechizacji*, 186.

¹⁷ Por. Bereziński, *Dydaktyka szkolna dla kandydatów na nauczycieli*, 206.

katechetyczny zwiększa swoją atrakcyjność, ponieważ „za ich pomocą rzeczywistość nabiera większego autentyzmu i obiektywizmu”¹⁸. Dlatego dokumenty katechetyczne zawierają ważną informację, że „wielozadaniowość, hipertekstualność i interaktywność to tylko niektóre z cech tego, co jawi się jako nowy i niespotykany dotąd sposób pojmowania i komunikowania, charakteryzujący pokolenie cyfrowe”¹⁹. Zaakceptowanie takich wskazań może stanowić ubogacenie katechezy, ponieważ uczniowie, którzy doświadczają trudności w tradycyjnym systemie uczenia się, mogą je pokonać w interaktywnym kontakcie z katechetą.

Prezentowanie katechetycznych treści edukacyjnych w formie odmiennej niż czytanie, opowiadanie czy wykład nie budzi już żadnego sprzeciwu. Trudnym wyborem pozostaje selekcja treści takiego przekazu oraz dostosowanie go do potrzeb współczesnych katechizowanych. Obecne pokolenie uczniów to już pokolenie ekranowe, które traktuje obraz medialny jako przekaz lepszy, prostszy, a przez to bardziej szlachetny²⁰. Dlatego *internetowych tubylców* powinni edukować katechetycznie tacy katecheci, którzy już nie lekceważą nowych form komunikowania się społeczeństwa informacyjnego.

Z kolei spełniając funkcję poznawczo-kształcącą i funkcję emocjonalno-motywacyjną multimedia mogą kształtować w katechizowanych cenne procesy percepcyjne, intelektualne, wykonawcze²¹. To zwiastuje tzw. wielozmysłowość w przekazie treści religijnych, związaną z przekładem kodu języka sakralnego na potoczny i odwrotnie, co wiąże się z nieodwracalnym trendem wpływu kultury popularnej zarówno na dyskurs religijny, jak również na przeżywanie religijności w kontekście wytworów kultury cyfrowej²². Zade-monstrowanie treści katechetycznych z wykorzystaniem prezentacji multimedialnej, webinarium, filmu czy programu komputerowego podnosi zdolność koncentracji, ponieważ uruchamia różne kanały odbioru, takie jak słuch, wzrok, wyobraźnia. Katechizowanym łatwiej przyswajając treści katechetyczne i efektywniej się uczyć, gdy bodźce działają na wiele zmysłów równocześnie²³.

¹⁸ Tamże, 201.

¹⁹ Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o Katechizacji*, 188.

²⁰ Por. Szajda, *Kompetencje medialne nauczycieli religii. Studium z edukacji medialnej*, 7.

²¹ Por. Howard Pitler, Elizabeth R. Hubbell i Matt Kuhn, *Efektywne wykorzystanie nowych technologii na lekcjach* (Warszawa: Ośrodek Edukacji Obywatelskiej, 2015), 65.

²² Por. Kielian, *Przyszłość nauczania religii*, 132.

²³ Zapamiętujemy tylko 10% tego, co czytamy; 20% tego, co słyszymy, 50% tego co słyszymy i widzimy jednocześnie, a 90% tego, co sami wykonujemy. Por. Michał Malinowski, „Klucz do skutecznej nauki. Piramida zapamiętywania”, dostęp: 23.10.2024, <https://www.drmalinowski.edu.pl/posts/2707>.

Multimedia przygotowują także do korzystania z różnych źródeł informacji, segregowania ich i krytycznej akceptacji²⁴. Dają także unikalną szansę powrotu do wcześniej przepracowanego materiału edukacyjnego²⁵. Dlatego katecheta musi umieć innowacyjnie oraz twórczo wykorzystywać nową szansę²⁶.

Jednak pełna prawda o multimediami epoki cyfrowej będzie w dużej mierze zależać od oceny jakości ich propozycji. Poglądy o wszechpotędze ich oddziaływania konkurują coraz częściej z opiniami krytycznymi, a nawet negującymi ich pozytywny wpływ na rozwój kulturalny, społeczny i religijny człowieka.

2. KATECHEZA Z MULTIMEDIAMI – LEKCJA NIEDALEKIEJ PRZYSZŁOŚCI

W opublikowanych obszernych ogólnopolskich badaniach nad edukacją religijną młodzieży pojawiła się konkluzja: „Aktualna sytuacja katechezy w szkole rysuje najbardziej rolę katechety jako nauczyciela, podobnego urzędowo do innych, ale zarazem całkiem innego w swojej specyficznej misji zbawczej”²⁷. Powinien on być przygotowany do zapanowania nad szybkim tempem przyrostu informacji cyfrowej, jej kontrolą oraz dystrybucją. Natomiast wybrane publikacje dotyczące oceny nowego instrumentarium metodycznego epoki cyfrowej informują, że katechizowani uczniowie w takim świecie mogą być wystawieni na „żer reklamodawców”²⁸, albo uzależnić się od stacji radiowych lub niebezpiecznie kolonizować strony z gramami komputerowymi, na pierwszym miejscu stawiając zabawę i rozrywkę. Pomijając rys autentyczności takich diagnoz oraz spontaniczne reakcje autorów na nowe zjawisko społeczno-kulturowe trzeba, zauważyć, że multimedia stwarzają dla katechizacji nieznane dawniej możliwości, odsłaniają bogactwo form oddziaływania

²⁴ Por. Józef Kloch, „Zastosowanie najnowszych technologii w Kościele”, w: *Media w Kościele i Kościół w mediach*, red. Monika Przybysz, Józef Kloch (Katowice: Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, 2012), 55.

²⁵ Por. Grzegorz Łuszczak, *Środki dydaktyczne w katechetycznym procesie nauczania-uczenia się* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2005), 55.

²⁶ Por. Andrzej Jasiński, Paweł Głodek, Magdalena Jurczyk-Bunkowska, *Organizacja i zarządzanie procesami innowacyjnymi* (Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2019), 28.

²⁷ Por. Helena Słotwińska, Janusz Mariański, Paweł Mąkosza, Marta Buk-Cegielka, Radosław Rybarski, *Edukacja religijna młodzieży polskiej – stan obecny, szanse i wyzwania* (Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, 2024), 325.

²⁸ Pezda, *Koniec epoki kredy*, 13.

edukacyjnego, posiadają swoją autonomię estetyczną, narzucają uczniowi nowe sposoby percepcji treści katechetycznych²⁹.

Wprowadzenie przez Ministerstwo Edukacji Narodowej obowiązkowego przedmiotu o nazwie *Edukacja medialna* sprawia, że ten termin stał się tematem dyżurnym także w katechizacji³⁰. Multimedia stały się skupiskiem niespotykanej dotychczas różnorodności, w której można prawie bezkarnie poszukiwać obrazów, symboli, inspiracji, wyznaczników moralności, a nawet nowego stylu życia³¹. Dlatego podmioty odpowiedzialne za nauczanie i wychowanie powinny zbilansować przewidywalne korzyści ich kreatywnego wykorzystania w katechizacji z wynikającymi z nich zagrożeniami. Cenny materiał do analiz znajduje się w publikacji bilansującej użycie multimediów w katechezie w okresie epidemii COVID-19³².

W poszukiwaniu pomysłu na wdrażanie multimediów do realizacji zadań katechezy należy zauważyć, iż nie wystarczy troszczyć się jedynie o przekaz informacji dotyczących głównych prawd wiary³³. Informacja katechetyczna, bez względu na sposób jej przekazu, spełni swoje zadanie, jeżeli będzie elementem składowym procesu formacji chrześcijańskiej³⁴. Jednocześnie pozbanienie katechezy możliwości wykorzystania multimediów w procesie nauczania i uczenia się byłoby wielkim ograniczeniem szansy jej skuteczności. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* zawiera przestrożę, że „Kościół byłby winny przed swoim Panem, gdyby nie używał tych potężnych pomocy, które ludzki umysł coraz bardziej usprawnia i doskonali [...] w nich znajduje nowe i skuteczne formy świętego oddziaływania, współczesną ambonę; poprzez nie może przemawiać do rzesz”³⁵. W obszarze zainteresowania duszpasterstwa

²⁹ Por. Krzysztof Klysiak, *Wiara w epoce cyfrowej rewolucji* (Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, 2024), 17.

³⁰ Zob. Paweł Mąkosa, „Nauczanie religii wobec cyfryzacji polskiej szkoły”, *Roczniki Teologiczne* 61, z. 11 (2014): 31.

³¹ Por. Łukasz Simiński, „Tożsamość i kompetencje katechetów”, (Pelplin: Wydawnictwo „Bernardinum”, 2021), 322.

³² Zob. Jan Szpet, Joanna Staniś-Rzepka, „Nauczanie religii w okresie epidemii COVID-19”, (Poznań: Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2020), 7.

³³ Por. Dominik Kielb, „Sakrament bierzmowania. Oczekiwania – realia – perspektywy”, (Tarnów: Wydawnictwo BIBLOS, 2023), 38.

³⁴ Jan Szpet, Danuta Jackowiak, „Lekcja religii szkołą wiary”, (Poznań: „Druk Intro”, 1996), 60.

³⁵ Kongregacja ds. Duchowieństwa, „Dyrektorium ogólne o katechizacji”, (Poznań: Pallottinum, 1998), 160.

katechetycznego powinny więc znaleźć się wszystkie zdobycze systemu multimedialnego³⁶.

Niezależnie od zagrożeń, a nawet równoległe do ich występowania w multimedialnych, szanse upatrywane są w olbrzymim wzroście oferty programowej skierowanej do środowisk katechetycznych. Pomnożenie oferty programowej daje większe możliwości wybrania programów odpowiadających zainteresowaniom i potrzebom grupy katechetycznej oraz nakazuje szukać odpowiedzi na pytania: jak to zrobić³⁷. Funkcjonując już ustawowo w wymiarze edukacji instytucjonalnej (szkolnej), multimedia mogą wspomagać katechezę w wychowaniu ku takim wartościom, jak wolność, demokracja, tolerancja, zrozumienie dla innych kultur czy poszanowanie środowiska naturalnego³⁸.

Współcześni katechizowani są dobrze poinformowani o problemach świata oraz mają nieograniczony dostęp do najnowszych informacji³⁹. To zaskakująco szybko zmieniło katechizowanych z konsumentów multimedialnych w aktywnych prosumentów, którzy są już nastawieni na tworzenie nowych treści on-line, szybko przechodzą od monologu do dialogu, zmieniając się w nieurzędowych autorów i wydawców. Nie jest to jednak zagrożenie dla katechizacji, ale rozwojowa szansa⁴⁰. Trzeba jednak pamiętać, że *cyfrowym tubylcom* brak jest cierpliwości i wytrwałej uwagi. Jeśli od swojego katechety nie otrzymają stosownej informacji, jak korzystać z multimedialnej obfitości katechetycznej, mogą w przyszłości kontestować jego kompetencje nauczycielskie⁴¹. Katecheta musi przyjąć do wiadomości, że powstały już miejsca o innej niż

³⁶ Por. Mateusz Pisarek, „Rola edukacji cyfrowej w dydaktyce nauczania religii”, w: *XXV lat nauczanie religii w polskiej szkole. Między nadzieją a rzeczywistością*, red. Marian Zajac, (Lublin: Wydawnictwo NATAN, 2015), 296.

³⁷ Najbardziej użyteczny sposób zastosowania multimedialnych w skutecznej edukacji religijnej to: wyznaczenie celów i atrakcyjne podawanie informacji zwrotnej; motywowanie do podejmowania wysiłku oraz szybkie nagradzanie osiągnięć; uczenie oparte na współpracy; przekazywanie informacji w formie pozawerbalnej; rozpoznawanie podobieństw i różnic w procesie poznawczym. Por. Pitler, Hubbell, Kuhn, *Efektywne wykorzystanie nowych technologii na lekcjach*, 10.

³⁸ Por. Benedykt XVI, „Mówimy ludziom o Bogu posługując się nowymi językami cyfrowymi. Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu”, w: *Internet i Kościół*, red. Józef Kloch, (Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2011), 104.

³⁹ Por. Flader, Maciej. „Inkulturacyja wiary w «cyfrowy kontynent»”, *Teologia i Człowiek*, 47/3 (2019): 129.

⁴⁰ Por. Stanisław Dziekoński, Józef Kloch, Monika Przybysz, „Wstęp”, w: *Media w Kościele i Kościół w mediach*, red. Monika Przybysz, Józef Kloch (Katowice: Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, 2012), 7-8.

⁴¹ Por. Dieter Emeis, „Osoba katechety w świecie współczesnym”, w: *Między tradycją a współczesnością. I Krajowy Kongres katechetyczny*, red. Aleksandra Bałoniak, Jan Szpet (Poznań: Redakcja Wydawnictw UAM, 2008), 62.

dotychczas dynamicie przekazu, posługujące się multimedialnymi zasadami komunikacji, że skończyła się era komunikacji jednostronnej, bo na każdy komunikat można otrzymać odpowiedź, i już żadna instytucja religijna nie ma kontroli nad spontanicznie powstającymi treściami⁴².

Znajomość tych realiów może pogłębić skuteczność katechezy w tym sensie, że zachowa w katechizowanych wrażliwość na duchowy sens świata, rozumienie jego funkcjonowania według Bożych przykazań i wdroży do szukania własnej drogi życia, a nie tylko oferty wystandaryzowanej multimedialnie dla wszystkich odbiorców. Bez wątplenia nowoczesne multimedia stwarzają możliwości dotarcia z katechezą do osób, które z różnych racji nie mogą bezpośrednio usłyszeć orędzia Ewangelii oraz uczestniczyć w katechezie. Dlatego katecheta nie może traktować takich narzędzi jedynie w sposób instrumentalny, jako pomoc, przedłużenie ambony lub uatrakcyjnienie katechezy, ale powinien uszanować ich autonomię i wykazać więcej zrozumienia dla ich edukacyjnej funkcji.

Najlepszy przykład takiej aktywności daje Stolica Apostolska, której serwery na bieżąco udostępniają nauczanie Kościoła katolickiego⁴³. W tej ofercie należy eksponować ich możliwości w tzw. *religijnej edukacji jutra*. Dzisiaj orędzie Chrystusa musi być tłumaczone na język multimedialny, ponieważ „wraz z pojawieniem się komputerowych technik telekomunikacji oraz tak zwanych skomputeryzowanych systemów uczestnictwa Kościół otrzymał nowe środki realizacji swojej misji”⁴⁴. Trzeba jednak pamiętać, że w chrześcijaństwie nigdy nie będzie to pierwszy sposób komunikacji, ponieważ wiara z pewnością nie będzie się rozwijała jedynie opierając się na multimedialnym komunikacie. Natomiast może on stawać się *prekatechezą* prowadzącą do pierwszego spotkania z katechetą.

3. MENTALNOŚĆ MULTIMEDIALNA MOCNĄ STRONĄ KATECHETY

W nowym *Dyrektorium o Katechizacji* została zapisana niespotykana nigdy wcześniej w dokumentach tej rangi informacja: „Kultura cyfrowa jawi się jako

⁴² Por. Dziekoński, Kloch, Przybysz, „Wstęp”, 7-8.

⁴³ Por. Pisarek, „Rola edukacji cyfrowej w dydaktyce nauczania religii”, 291; zob. <http://www.vatican.va>.

⁴⁴ Jan Paweł II, „Misja Kościoła w erze komputerów. Papieskie orędzie na XXIV Światowy Dzień Środków Przekazu”, w: *Internet i Kościół*, red. Józef Kloch (Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2011), 17.

zbiór przekonań, mających cechy religijne”⁴⁵. Zaistniała sytuacja powoduje nieodwracane różnice w innej niż dotychczas percepcji rzeczywistości katechetycznej. Niezwykłość nowej sytuacji polega także na tym, że multimedia nie tylko umożliwiają interakcję między użytkownikami poprzez udostępnianie, tworzenie i wymianę informacji, pomysłów, zdjęć, filmów i innych treści, ale także przetwarzanie i rozprzestrzenianie informacji nie pochodzących od globalnego centrum katechetycznego. Aktualnie nadawcami i odbiorcami stają się pojedyncze osoby niemające urzędowego mandatu do żadnej edukacji religijnej⁴⁶.

Współczesny katecheta, udzielając przyzwolenia na wykorzystanie multimediów w katechizacji, nie może zapominać, że „nie wystarczy używać ich do szerzenia orędzia chrześcijańskiego i Magisterium Kościoła, ale trzeba włączyć samo orędzie w tę nową kulturę, stworzoną przez nowoczesne środki przekazu [...] z nowymi językami, nowymi technikami, nowymi podstawami psychologicznymi”⁴⁷. Tylko w ten sposób niezmiennie orędzie ewangeliczne przekazywane przez katechetę będzie zdolne przeniknąć do świadomości współczesnego *medialnego katechizowanego*, poruszyć go, wzbudzić osobiste przyłgnięcie i zaangażowanie⁴⁸. W posługiwaniu się takimi pomocami katecheta musi zatroszczyć się o wychowanie zmysłu krytycznego i umiłowanie prawdy. Tylko wtedy multimedia nazywane „pierwszym areopagiem współczesnym”⁴⁹ nie będą zagrożeniem, lecz szansą w katechizacji⁵⁰.

Katecheci nie mogą także popełniać błędów, którymi polega jedynie na apriorycznym eksponowaniu zagrożeń płynących z obszaru multimediów. Dzisiaj bardziej potrzebne są propozycje kreatywnego ich wykorzystania w ramach katechezy. Bez względu na to, jak bogatą paletą możliwości będą one dysponować, w katechizacji musi im towarzyszyć krytyczna refleksja naukowa oraz ocena moralna⁵¹. W przekazywaniu dziedzictwa wiary w ramach katechizacji Kościół nie posiada własnej, ani także jedynej, uniwersalnej i skutecznej

⁴⁵ Papińska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o Katechizacji*, 188.

⁴⁶ Por. Janusz Gajda, *Media w edukacji* (Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, 2003), 21.

⁴⁷ Papińska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji, *Dyrektorium o Katechizacji*, 140-141.

⁴⁸ Por. Paweł VI, *Adhortacja apostolska «Evangelii nuntiandi» o ewangelizacji w świecie współczesnym* (Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 2001), 45.

⁴⁹ Jan Paweł II, „Encyklika «Redemptoris missio» o stałej aktualności posłania misyjnego”, w: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. Wojciech Życiński (Kraków: Wydawnictwo ZNAK, 2005), 554.

⁵⁰ Por. Paweł Mąkosza, „Dziedzinniec pogan przestrzeni spotkania i dialogu wierzących z niewierzącymi”, *Przegląd Homiletyczny* 16 (2012): 81-88.

⁵¹ Zob. Marek Robak, „Teologia ceberświata”, w: *Internet. Fenomen społeczeństwa informacyjnego*, red. Tadeusz Zasępa (Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2001), 52-53.

metody, „lecz w świetle pedagogii Bożej wybiera metody danego czasu [...] syntetyzując wszystkie elementy, które nie sprzeciwia się Ewangelii, i włącza je w służbę na jej rzecz”⁵². Proces nauczania katechezy odpowiedni do natury orędzia ewangelicznego, jego źródeł i konkretnych uwarunkowań wspólnoty kościelnej, musi brać pod uwagę „metodę komunikacji przez środki społecznego przekazu”⁵³. Tym samym ostateczna aprobata w katechezie takiego instrumentarium metodycznego, jakim są multimedia, wydaje się przesądzona.

Wychowawcy, pedagodzy, katecheci nie akceptują sytuacji bez alternatywy. Jednak już teraz zbliżamy się do takiego rozstrzygnięcia, że przyszłość pracy katechety nie może istnieć bez narzędzi multimedialnych, przeciw nim czy poza nimi. Również katecheza będzie istnieć tylko z nimi i katechetą jako przewodnikiem, zapewniającym łagodne przejście w świat multimediów na zasadzie współobecności i współprzeżywania. Taka obecność odsunie na czas nieokreślony spełnienie się pesymistycznego proroctwa, głoszącego zasadę, że im więcej elektroniki, tym mniej ludzkich i duchowych kontaktów w katechezie. Wypada także przychylić się do opinii o potrzebie rozpięcia parasola ochronnego na dziećmi, przejawiającymi największą podatność formacyjną w kontakcie z multimediami.

Katecheta powinien także pamiętać, że dając właściwy przykład, może wpoić wychowankom cenne dyspozycje, aby przy korzystaniu w przyszłości z nowych technologii potrafili odnosić sukcesy zarówno w świecie zewnętrznym (szkoła, sąsiedztwo, rodzina) oraz w świecie wewnętrznym, gdzie ich wykorzystanie zacznie ocierać się o wybory moralne. Dylemat wychowawczy: *Kiedy zabronić? Kiedy pozwolić?* pozostanie wtedy sprawą indywidualną każdego wychowanka, a osvajanie wirtualnego system uczestnictwa w realizacji katechezy będzie się kończyć jedynie na standardowych trudnościach, właściwych przy wdrażaniu każdej innowacji w nauczaniu katechetycznym.

ZAKOŃCZENIE

Rosnąca popularność multimediów w edukacji, coraz powszechniejszy dostęp do nich, mnogość aplikacji, lawinowo rosnąca liczba komputerów i zaawansowanych technicznie urządzeń przenośnych, które są podłączone do Internetu, sprawia, że stają się one wiodącym kanałem komunikacji międzyludzkiej i ważną przestrzenią formacji katechetycznej. W odpowiedzi na

⁵² Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, 133.

⁵³ Tamże, 134.

postawiony we wstępie problem badawczy, czy nowoczesne multimedia mogą zostać wykorzystane w katechezie, należy zdecydowanie opowiedzieć się za taką strategią. Ich hipertekstualność i interaktywność umożliwia niespotykany dotąd sposób pojmowania i komunikowania treści katechetycznych. To może podnieść atrakcyjność katechezy i przyczynić się do zahamowania dobrowolnych rezygnacji młodego pokolenia z uczestnictwa we współczesnej katechezie. Słuszność takiej argumentacji potwierdza fakt, że katecheci korzystają obficie z oferty multimediów, co sprawia, że już odnoszą wymierne sukcesy. Korzystanie z multimediów pozwala im na dialog z katechizowanym przy użyciu metod, których efektywności dzisiaj nikt nie kwestionuje. Ponieważ większość współczesnych katechizowanych nie opuszcza już wirtualnego świata, zadaniem katechetów jest wzmocnienie swojej obecności w tej przestrzeni z multimedialną propozycją katechetyczną.

BIBLIOGRAFIA

- Benedykt XVI, „Milczenie i słowo ewangelizacji. Orędzie na 46 Światowy Dzień Środków Społecznego Przekazu”. *L'Osservatore Romano*, wyd. polskie, 3 (2012): 73.
- Benedykt XVI. „Mówimy ludziom o Bogu posługując się nowymi językami cyfrowymi. Przemówienie z okazji zgromadzenia plenarnego Papieskiej Rady ds. Środków Społecznego Przekazu”. W: *Internet i Kościół*, red. Józef Kloch, 101-104. Warszawa: Dom Wydawniczy Elipsa, 2011.
- Bereziński, Franciszek. *Dydaktyka szkolna dla kandydatów na nauczycieli*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2018.
- Dziekoński, Stanisław, Józef Kloch i Monika Przybysz. „Wstęp”. W: *Media w Kościele i Kościół w mediach*, red. Monika Przybysz, Józef Kloch, 7-8. Katowice: Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, 2012.
- Emeis, Dieter. „Osoba katechety w świecie współczesnym”. W: *Między tradycją a współczesnością. I Krajowy Kongres katechetyczny*, red. Aleksandra Bałoniak, Jan Szpet, 53-62. Poznań: Redakcja Wydawnictw UAM, 2008.
- Flader, Maciej. „Inkulturowanie wiary w «cyfrowy kontynent»”. *Teologia i Człowiek* 47, nr 3 (2019): 129-144.
- Jan Paweł II. „Posynodalna adhortacja apostolska o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae*”. W: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, 1-64. Kraków: Wydawnictwo M, 1996.
- Jan Paweł II, „Encyklika «Redemptoris missio» o stałej aktualności posłania misyjnego”. W: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II*, red. Wojciech Życiński, 509-616. Kraków: Wydawnictwo ZNAK, 2005.
- Jasiński, Andrzej, Paweł Głodek, Magdalena Jurczyk-Bunkowska. *Organizacja i zarządzanie procesami innowacyjnymi*. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2019.
- Juszczyk, Stanisław. „Komunikacja człowieka z mediami”. *Nauczyciel i Szkoła* 1 (1997): 10-28.
- Katechizm Kościoła Katolickiego, wyd. polskie. Poznań: Wydawnictwo Pallotinum, 1994.

- Kielian, Andrzej. *Przyszłość nauczania religii*. Kraków: Wydawnictwo UNUM, 2021.
- Kiełb, Dominik. *Sakrament bierzmowania. Oczekiwania – realia – perspektywy*. Tarnów: Wydawnictwo BIBLOS, 2023.
- Kloch, Józef. *Kościół wobec Web 2.0 w Polsce*. Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2013.
- Kloch, Józef. „Proces kreowania modelu cyfrowej komunikacji Watykanu”. W: *Nie służymy sprawie przegranej*, red. Paweł Mąkosa, Helena Słotwińska, 361-374. Tarnów: Wydawnictwo BIBLIOS, 2024.
- Kloch, Józef. „Zastosowanie najnowszych technologii w Kościele”. W: *Media w Kościele i Kościół w mediach*, red. Monika Przybysz, Józef Kloch, 53-98. Katowice: Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, 2012.
- Kłysiak, Krzysztof. *Wiara w epoce cyfrowej rewolucji*. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, 2024.
- Kongregacja ds. Duchowieństwa. *Dyrektorium ogólne o katechizacji*. Poznań: Pallotinum, 1998.
- Łabendowicz, Stanisław. *Dydaktyka katechezy*. Radom: Instytut Naukowo-Wydawniczy „Spacium”, 2019.
- Łuszczak, Grzegorz. *Środki dydaktyczne w katechetycznym procesie nauczania-uczenia się*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2005.
- Malinowski, Michał. „Klucz do skutecznej nauki. Piramida zapamiętywania”. Dostęp 23.10.2024. <https://www.drmalinowski.edu.pl/posts/2707>.
- Mąkosa, Paweł. „Nauczanie religii wobec cyfryzacji polskiej szkoły”. *Roczniki Teologiczne* 61, z. 11 (2014): 25-38.
- Papieska Rada ds. Krzewienia Nowej Ewangelizacji. *Dyrektorium o Katechizacji*. Kielce: Wydawnictwo Jedność, 2020.
- Paweł VI. *Adhortacja apostolska «Evangelii nuntiandi» o ewangelizacji w świecie współczesnym*. Wrocław: Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, 2001.
- Pezda, Aleksandra. *Koniec epoki kredy*. Warszawa: AGORA SA, 2011.
- Pisarek, Mateusz. „Rola edukacji cyfrowej w dydaktyce nauczania religii”. W: *XXV lat nauczanie religii w polskiej szkole. Między nadzieją a rzeczywistością*, red. Marian Zając, 291-300. Lublin: Wydawnictwo NATAN, 2015.
- Pitler, Howard, Hubbell Elizabeth i Kuhn Matt. *Efektywne wykorzystanie nowych technologii na lekcjach*. Warszawa: Ośrodek Edukacji Obywatelskiej, 2015.
- Potyrała, Katarzyna. *iEdukacja. Synergia nowych mediów i dydaktyki. Ewolucje, antynomie, konteksty*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, 2017.
- Ptaszek, Grzegorz. *Edukacja medialna 3.0. Krytyczne rozumienie mediów cyfrowych w dobie Big Data i algorytmizacja*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2019.
- Simiński, Łukasz. *Tożsamość i kompetencje katechetów*. Pelplin: Wydawnictwo „Bernardinum”, 2021.
- Słotwińska, Helena, Janusz Mariański, Paweł Mąkosa, Marta Buk-Cegiełka i Radosław Rybarski. *Edukacja religijna młodzieży polskiej – stan obecny, szanse i wyzwania*. Lublin: Wydawnictwo Archidiecezji Lubelskiej „Gaudium”, 2024.
- Szajda, Agnieszka. *Kompetencje medialne nauczycieli religii*. Kraków: Wydawnictwo «scriptum», 2021.
- Szpet, Jan, Danuta Jackowiak. *Lekcja religii szkolą wiary*. Poznań: „Druk Intro”, 1996.

MULTIMEDIA WSPARCIEM DLA KATECHEZY
– SZANSE I ZAGROŻENIA

Streszczenie

Przeprowadzona w artykule analiza zmierza do jednoznacznego potwierdzenia, że multimedia muszą być wykorzystywane w katechezie. Wynika to z faktu, że we współczesnym procesie edukacyjnym nastąpiła modyfikacja sposobów nauczania, poprzez zastąpienie pasywnych relacji pomiędzy nauczycielem a uczącymi się nowym czynnikiem wzajemnego oddziaływania. Dzięki temu katecheza może skutecznie realizować swoje wychowawcze zadania. Wyjaśnieniu tytułowej problematyki posłużyła metoda analizy oraz interpretacji wskazań zawartych w wybranych dokumentach Kościoła oraz publikacjach teologicznych na temat multimediów. Natomiast sformułowanie wniosków i postulatów zostało dokonane przy pomocy metody syntezy. Najważniejsze ustalenia to wskazanie, że przekazywanie treści katechetycznych oraz ewentualna formacja chrześcijańska musi dokonywać się w środowisku, w którym przebywają współcześni katechizowani, a ono jest multimedialne. Zbudowanie zdecydowanego poparcia dla katechizowania przy wykorzystaniu multimediów powinno polegać najpierw na przedstawieniu ich potencjału edukacyjnego, a następnie na przygotowaniu katechetów do posługiwania się instrumentarium multimedialnym. Wskazane w artykule propozycje wykorzystania multimediów w katechezie wydają się adekwatne do współczesnych przemian społeczno-kulturowych, zwłaszcza pogłębiającej się obojętności wobec katechezy. Problematyka będąca przedmiotem analiz jest oryginalna i w zamyśle autora ma stanowić głos w dyskusji nad tworzoną aktualnie koncepcją kulturowej katechezy w zsekularyzowanym polskim społeczeństwie.

Słowa kluczowe: Multimedia; katecheza; katecheta; edukacja religijna